

กรมส่งเสริมการเกษตร

ศรีสะเกษ
ดินภูเขาไฟ...ให้ผลผลิตคุณภาพ

รายงานสรุปผลการดำเนินงานการศึกษาวิจัย
ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์

กรณีศึกษา

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

(Sisaket Volcanic Area Durian)

จัดทำโดย

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

คำนำ

รายงานสรุปผลการดำเนินงานการศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์
กรณีศึกษา : ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” จัดทำขึ้นเพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยและถอดบทเรียนการดำเนินงาน
โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นเพื่อเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยใช้
ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นกรณีศึกษาต้นแบบของสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็น
สินค้าเกษตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication : GI)
และมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรและชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยกลุ่มส่งเสริมไม้ผล สำนักงานส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร
ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ และ
สำนักงานเกษตรอำเภอขุนหาญ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเกษตรกรและ
ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการพัฒนาไม้ผลอัตลักษณ์ ทั้งในมิติด้านคน พื้นที่
และสินค้า รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา ผ่านเครื่องมือวิจัยที่เหมาะสม
อันนำไปสู่การสังเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาสำหรับการส่งเสริมสินค้าเกษตรอัตลักษณ์
ในพื้นที่อื่น รายงานฉบับนี้ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ กระบวนการศึกษาวิจัย ผลการ
วิเคราะห์ข้อมูล การถอดบทเรียนปัจจัยแห่งความสำเร็จ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการพัฒนางานส่งเสริมไม้ผลอัตลักษณ์
เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้และแนวทางในการวางแผน ขับเคลื่อน และยกระดับสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นของ
กรมส่งเสริมการเกษตรให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น ขอขอบคุณหน่วยงานภาคีเครือข่าย
เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษที่ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้
เป็นอย่างดี จึงทำให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการ
พัฒนางานส่งเสริมสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นในอนาคตต่อไป

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น

กันยายน 2569

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	1
ผลการศึกษาวิจัย	2
การเก็บรวบรวมข้อมูล	2
- ข้อมูลทุติยภูมิ	2
- ข้อมูลปฐมภูมิ	7
ผลการศึกษาข้อมูล 3 มิติ	8
- มิติด้านคน	8
- มิติด้านพื้นที่	10
- มิติด้านสินค้า	12
การวิเคราะห์ข้อมูล	16
- การวิเคราะห์ SWOT	16
- การวิเคราะห์ Result Chain	17
- ปัจจัยแห่งความสำเร็จจากผลการวิเคราะห์ Result Chain	18
การสรุปผลข้อมูล	21
สรุปผลการศึกษาวิจัย	24

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์ ”

กรณีศึกษา : ทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

ทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (Lava Durian Sisaket) เป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เลขทะเบียน สช 61100112 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559 โดยมีแหล่งผลิตสำคัญอยู่บริเวณพื้นที่เทือกเขาพนมดงรัก ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ ลักษณะเด่นของพื้นที่ปลูกทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ คือ เป็นพื้นที่ที่มีดินกำเนิดจากการผุพังของหินภูเขาไฟ โดยเฉพาะหินบะซอลต์ ดินมีลักษณะเหนียว มีสีแดง และมีความสามารถในการระบายน้ำได้ดี อีกทั้งมีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการผลิตทูเรียนที่มีคุณภาพ การปลูกทูเรียนในจังหวัดศรีสะเกษเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยมีการนำทูเรียนพันธุ์หมอนทองมาทดลองปลูกในพื้นที่ พบว่าสามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตได้ดี มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค ประกอบกับเกษตรกรมีการใช้น้ำใต้ดินเพื่อการให้น้ำแก่ทูเรียน ซึ่งมีแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อพืช รวมทั้งจังหวัดศรีสะเกษมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม มีความชื้นไม่สูงจนเกินไป และมีความเข้มของแสงแดดค่อนข้างสูง ทำให้ทูเรียนได้รับแสงอย่างเพียงพอและสามารถสังเคราะห์แสงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยด้านดิน น้ำ และสภาพภูมิอากาศดังกล่าว ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้ทูเรียนที่ผลิตในพื้นที่มีคุณภาพและมีลักษณะเฉพาะถิ่น ทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากทูเรียนทั่วไป ได้แก่ เปลือกค่อนข้างบาง เนื้อหนา เนื้อมีลักษณะกรอบนอกนุ่มใน รสชาติหวานละมุน และมีกลิ่นไม่ฉุนมาก จึงเป็นที่ต้องการของตลาดและเป็นสินค้าเกษตรที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษมีเกษตรกรผู้ปลูกทูเรียนภูเขาไฟ จำนวน 2,965 ราย มีพื้นที่ปลูกรวม 21,418 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้ว 16,467 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 76.89 และมีปริมาณการผลิตรวม 25,175 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 3,525 ล้านบาท (ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, พ.ศ. 2569) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษในฐานะสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, 2569)

กรมส่งเสริมการเกษตร โดยกลุ่มส่งเสริมไม้ผล ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “**ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์**” โดยใช้ทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นกรณีศึกษาสำหรับค้นหาปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนความสำเร็จของการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์ ในพื้นที่ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เลขทะเบียน สช 61100112 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559 การคัดเลือกสินค้าและพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัย พิจารณาจากหลักเกณฑ์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) การเป็นชนิดพืชที่มีลักษณะเป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัด และ (2) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาสินค้า จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความสอดคล้องโดยใช้ตาราง Matrix เพื่อคัดเลือกสินค้าและพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษา ผลการวิเคราะห์พบว่า “ทูเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” มีความเหมาะสมในการเป็นสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์ต้นแบบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มีแหล่งผลิตที่ชัดเจน และมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรและชุมชน ปัจจุบันทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกในอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ รวมทั้งสิ้น 21,418 ไร่ และมีเกษตรกรผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ GI จำนวน 2,965 ราย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและศักยภาพของสินค้าในการพัฒนาเป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการแบบบูรณาการร่วมกับสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานเกษตรอำเภอขุนหาญ โดยจัดเก็บข้อมูลภาคสนามเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2569 ณ สวนทรัพย์ศิริ บ้านหนองเก่า หมู่ที่ 8 ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ใช้กระบวนการวิจัยแบบ Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการผลิตและพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดเครื่องมือสำหรับรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 4 ประเภท ดังนี้ 1) Mind Map ใช้สำหรับรวบรวมและจัดระบบข้อมูลในมิติ คน พื้นที่ และสินค้า เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 2) SWOT Analysis และ Mind Map ใช้สำหรับวิเคราะห์ศักยภาพของสินค้าอัตลักษณ์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” โดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การตลาด และการพัฒนาสินค้า 3) Result Chain ใช้สำหรับวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของกระบวนการดำเนินงาน ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อให้เห็นเส้นทางการเปลี่ยนแปลงและผลสำเร็จของการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยผลจากการวิเคราะห์ได้นำไปสู่การคัดเลือกปัจจัยแห่งความสำเร็จ จำนวน 3 ปัจจัยหลัก 4) Problem Tree ใช้สำหรับวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่อาจส่งผลกระทบต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุของปัญหา ปัญหาหลัก และผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถระบุประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและแก้ไขได้อย่างตรงจุด ทั้งนี้ ผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการสังเคราะห์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์ ตลอดจนเป็นองค์ความรู้และบทเรียนสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า และยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545

- 1) เลขที่คำขอ 59100148 วันที่ขึ้นทะเบียน 4 พฤษภาคม 2559 ทะเบียนเลขที่ สข 61100112
- 2) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ
- 3) รายการสินค้า ทุเรียน

- 4) ผู้ขอขึ้นทะเบียน 1. จังหวัดศรีสะเกษ
2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
3. สมาคมผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ
- 5) ที่อยู่ 1. ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ ถนนเทพารักษ์ ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000
2. 350 หมู่ 3 ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000
3. 222 หมู่ 3 ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ 33150

6) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (Lava Durian Sisaket) หมายถึง ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์ก้านยาว ทุเรียนที่มีรสชาติหวานมัน มีกลิ่นหอมปานกลาง เนื้อละเอียด แห้ง สีเนื้อเหลืองสม่ำเสมอทั้งผล ซึ่งปลูกในพื้นที่อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ของจังหวัดศรีสะเกษ

ลักษณะของสินค้า

(1) พันธุ์ : พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์ก้านยาว

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- เปลือกผล เปลือกบาง สีเขียวอมเหลือง หนามค่อนข้างถี่
- ก้านผล ผลแก่มีสีน้ำตาลเข้ม จับแล้วสากมือ
- เนื้อ เนื้อหนาละเอียด เนียนนุ่ม แห้ง เหนียว เส้นใยน้อย สีเนื้อเหลืองสม่ำเสมอ
- รสชาติ หวานมัน
- กลิ่น มีกลิ่นหอม ไม่ฉุนมาก
- เมล็ด เมล็ดลีบเล็ก

(3) ลักษณะเฉพาะของแต่ละพันธุ์

- พันธุ์หมอนทอง ผลมีขนาดใหญ่ หนามแหลมสูง ก้านผลใหญ่แข็งแรง เนื้อสีเหลืองอ่อน ละเอียด แห้ง รสชาติหวานมัน เมล็ดน้อยและลีบเป็นส่วนใหญ่
- พันธุ์ชะนี ทรงผลเป็นทรงกระบอกหรือทรงไข่ ปลายผลแหลม กลางผลป่อง พูเห็นเด่นชัด ร่องพูไม่ลึก ขั้วผลใหญ่แข็งแรง ขนาดผลปานกลางถึงใหญ่ เนื้อสีเหลืองเข้ม ละเอียดและเหนียว รสชาติหวานมัน
- พันธุ์ก้านยาว ทรงผลกลม ก้านผลยาวเห็นได้เด่นชัด ขนาดผลปานกลางถึงใหญ่ เนื้อสีเหลือง ละเอียด และเหนียว รสชาติหวานมัน เมล็ดโต

กระบวนการผลิต

การปลูก

- (1) ดินพันธุ์ที่ปลูกต้องเป็นต้นพันธุ์ที่มีความแข็งแรงสมบูรณ์และปราศจากโรค
- (2) การปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษสามารถปลูกได้ตลอดปี แต่ช่วงที่เหมาะสมควรปลูกในช่วงต้นฤดูฝน เนื่องจากสภาพภูมิอากาศเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของต้นกล้า
- (3) เตรียมดินโดยการขุดหลุมขนาด 1 × 1 เมตร และผสมดินที่ขุดขึ้นมากับปุ๋ยอินทรีย์ ก่อนนำต้นทุเรียนลงปลูก

(4) ระยะปลูกระหว่างต้นและระหว่างแถว 8 – 10 เมตร โดยแถวปลูกยกดินเป็นสันให้สูง 30 – 50 เซนติเมตร ตรงกลางระหว่างแถวเป็นร่องระบายน้ำ ควรปลูกในพื้นที่ที่มีความลาดเอียงไม่เกินร้อยละ 5 หรือตามความเหมาะสมของพื้นที่

การให้น้ำ

- (1) มีระบบการให้น้ำโดยใช้น้ำจากบ่อบาดาลแบบระบบสปริงเกอร์
- (2) เมื่อดอกเริ่มบาน ให้น้ำเล็กน้อยและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนติดผล จึงให้น้ำเต็มที่

การดูแลรักษา

กวาดใบไม้และเศษวัชพืชออกจากโคนต้นเพื่อให้ต้นแห้งเร็วขึ้น เป็นการกระตุ้นต้นทุเรียนให้ออกดอกได้เร็วและสม่ำเสมอ

การเก็บเกี่ยว

เก็บเกี่ยวในช่วงประมาณปลายเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนมิถุนายน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศของแต่ละปี โดยผลผลิตจะออกช้ากว่าทุเรียนภาคตะวันออกประมาณ 1 เดือน และออกก่อนทุเรียนภาคใต้เข้าสู่ตลาดประมาณ 1 เดือน

การบรรจุหีบห่อ

- (1) รายละเอียดบนฉลากหรือหีบห่อ ให้ประกอบด้วยคำว่า “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” และ/หรือ “Lava Durian Sisaket”
- (2) ให้ระบุชื่อพันธุ์ทุเรียน ชื่อสวน/เกษตรกร และที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

7) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะทางภูมิประเทศ

จังหวัดศรีสะเกษตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 – 15 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104 – 105 องศาตะวันออก สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับทุ่งนา มีภูเขาและป่าไม้อยู่ทางตอนใต้ติดแนวเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย

จังหวัดศรีสะเกษอยู่เหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 120 เมตร มียอดเขาสูงในเขตอำเภอกันทรวิชัย สูงประมาณ 673 เมตร แหล่งปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษอยู่ในพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอศรีรัตนะ

พื้นที่อำเภอกันทรวิชัยและอำเภอกันทรวิชัยมีลักษณะเป็นที่ราบสูง ดินมีสีแดงและมีความอุดมสมบูรณ์ทางทิศใต้และทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงลาดต่ำลงมาทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาที่เหมาะสมสำหรับการทำไร่และทำสวน ส่วนอำเภอกันทรวิชัยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สภาพดินเหมาะกับการทำนาและปลูกพืชผัก โดยบริเวณทางทิศใต้เป็นที่สูงที่เหมาะสมสำหรับการปลูกไม้ผล

ลักษณะดินบริเวณ 3 อำเภอดังกล่าวเป็นดินที่เกิดจากภูเขาไฟโบราณ ซึ่งผุพังมาจากหินบะซอลต์ ทำให้ได้ดินสีแดงที่ประกอบด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ จำนวนมาก ดินมีลักษณะเหนียว อนุภาคดินละเอียดสลับกับดินหยาบ มีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อพืชในปริมาณสูง โครงสร้างดินมีคุณสมบัติในการระบายน้ำได้ดี ดินไม่แฉะหรือมีน้ำขัง ขณะเดียวกันสามารถดูดซับน้ำไว้ในระดับที่เป็นประโยชน์กับพืช ทำให้ต้นทุเรียนสามารถนำน้ำไปใช้ได้อย่างสม่ำเสมอ

สภาพดินดังกล่าวส่งผลให้ทุเรียนมีการเจริญเติบโตดี ไม่เกิดปัญหาเนื่อแกร็น เต่าเผา หรืออาการไส้ซึม ส่งผลให้ผลผลิตมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เนื้อทุเรียนแห้ง นุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด มีกลิ่นหอมไม่ฉุนมาก และมีรสชาติค่อนข้างหวาน

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษมีอากาศร้อนจัดในช่วงฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวในช่วงฤดูหนาว ส่วนฤดูฝนมีฝนตกหนักในช่วงเดือนกันยายน โดยพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัดมีฝนตกมาก ขณะที่พื้นที่ตอนเหนือมีปริมาณฝนน้อยและไม่สม่ำเสมอ มีปริมาณน้ำฝนประมาณ 1,200 – 1,400 มิลลิเมตรต่อปี ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 10 องศาเซลเซียส สูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 66 – 73

จากลักษณะภูมิประเทศ ดิน และสภาพภูมิอากาศดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุเรียนที่ปลูกในพื้นที่อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ มีคุณภาพและลักษณะเฉพาะแตกต่างจากทุเรียนในพื้นที่อื่น โดยเฉพาะลักษณะเนื้อแห้ง นุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด กลิ่นหอมไม่ฉุนมาก และรสชาติหวานมัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของ ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมา

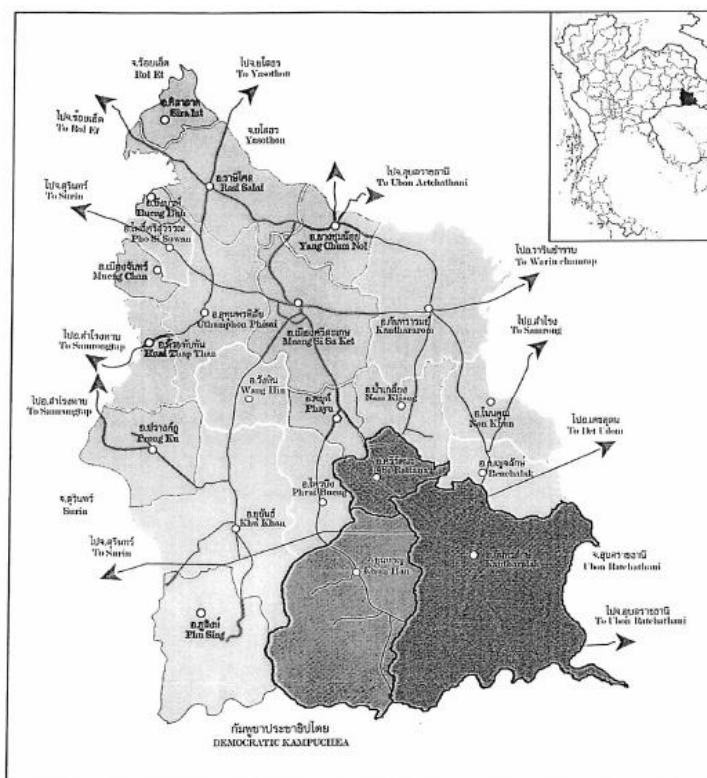
ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเริ่มมีการปลูกอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2531 และเริ่มให้ผลผลิตครั้งแรกในปี พ.ศ. 2537 โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่สามารถปลูกทุเรียนได้ผลดี เนื่องจากพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์และอำเภอขุนหาญมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกทุเรียน

เริ่มมีการนำต้นพันธุ์ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมาทดลองปลูกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2528 ณ อำเภอขุนหาญ ผลปรากฏว่าทุเรียนสามารถเจริญเติบโต ให้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพดี เนื่องจากดินบริเวณดังกล่าวเป็นดินที่เกิดจากภูเขาไฟโบราณผุพังมาจากหินบะซอลต์ และมีธาตุอาหารต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อพืชในปริมาณสูง อำเภอขุนหาญ จึงถือเป็นแหล่งกำเนิดการปลูกไม้ผล โดยเฉพาะทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ ต่อมา มีการขยายพื้นที่ปลูกไปยัง อำเภอกันทรลักษ์และอำเภอศรีรัตนะตามลำดับ จนจังหวัดศรีสะเกษกลายเป็นแหล่งผลิตไม้ผลหลายชนิด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “ดินแดนมหัศจรรย์” ขณะที่ทุเรียนศรีสะเกษกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด

เมื่อปี พ.ศ. 2537 ได้เริ่มจัดงานเทศกาลเงาะ – ทุเรียนศรีสะเกษ โดยใช้ชื่อว่า “งานเทศกาลผลไม้และของดีกันทรลักษ์” ต่อมาอำเภอขุนหาญได้จัดงานประจำปีในชื่อ “งานเทศกาลผลไม้และของดีศรีขุนหาญ” และจังหวัดศรีสะเกษได้จัดงาน “งานเทศกาลเงาะ – ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ” เป็นประจำทุกปีบริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ การจัดงานดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัด โดยเฉพาะเงาะและทุเรียน ส่งเสริมด้านการตลาด เพิ่มช่องทางการจำหน่าย รวมถึงมีการประกวดผลผลิตทุเรียนภายในงานเป็นประจำทุกปี ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างชื่อเสียงและการรับรู้เกี่ยวกับ ทุเรียนศรีสะเกษในวงกว้าง

8) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิต ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ครอบคลุมพื้นที่ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ตามรายละเอียดที่ปรากฏในแผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

ภาพที่ 1 แผนที่แหล่งภูมิศาสตร์ภูเขาไฟศรีสะเกษ
ที่มา : กรมทรัพยากรทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

9) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

(1) ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษจะต้องมีการผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด และเป็นไปตามกระบวนการผลิตที่ระบุไว้ในทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

(2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมและตรวจสอบ โดยมีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

10) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุมทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด
- (2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนจะต้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

กลุ่มส่งเสริมไม้ผล สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร ร่วมกับกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานเกษตรอำเภอขุนหาญ ได้ลงพื้นที่เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2569 ณ สวนทรัพย์ศิริ บ้านหนองเก่า หมู่ที่ 8 ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดเก็บข้อมูลงานวิจัยด้วยวิธี Focus Group โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย จำนวน 4 ประเภท ประกอบด้วย การจัดเก็บข้อมูลในมิติคน และพื้นที่ด้วยเครื่องมือ Mind Map การวิเคราะห์ข้อมูลสินค้าอัตลักษณ์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis และ Mind Map การวิเคราะห์ผลความสำเร็จในการดำเนินโครงการด้วยเครื่องมือ Result Chain การคัดเลือกปัจจัยแห่งความสำเร็จ จำนวน 3 ปัจจัยหลักจากผล Result Chain และวิเคราะห์ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครื่องมือ Problem tree โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 การจัดเวทีเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ”

ภาพที่ 3 การจัดเวทีเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ”

ภาพที่ 4 การจัดเวทีเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ”

1.2.1 ข้อมูลมิติด้านคน

“คน” เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและสร้างความสำเร็จของการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำ เกษตรกรต้นแบบ เกษตรกรผู้ผลิต และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีส่วนสำคัญตั้งแต่การสร้างแนวคิดและจุดประกาย การพัฒนาองค์ความรู้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างอัตลักษณ์และการยกระดับคุณภาพผลผลิต สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) แนวคิด/จุดประกาย

การพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเกิดจากการมีวิสัยทัศน์และการสนับสนุนจากผู้นำในระดับจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันขับเคลื่อนและส่งเสริมการผลิตทุเรียนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า โดยในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการกำหนดและใช้ชื่อ “ทุเรียนภูเขาไฟ” เพื่อสื่อถึงจุดเด่นของแหล่งผลิตและสร้างความแตกต่างให้แก่สินค้า ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาทุเรียนให้เป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ

2) ความแตกต่างและจุดเด่น

เกษตรกรมีความตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความแตกต่างและการสื่อสารอัตลักษณ์ของสินค้า โดยมีการประชาสัมพันธ์และสร้างเรื่องราว (Story) ของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึงแหล่งผลิต ลักษณะพื้นที่ และคุณลักษณะเฉพาะของผลผลิต นอกจากนี้ เกษตรกรมีความเอาใจใส่ในการผลิตและดูแลรักษาสวนอย่างใกล้ชิด ประกอบกับมีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนมากกว่า 10 ปี ทำให้มีความเข้าใจธรรมชาติของทุเรียนและสามารถบริหารจัดการสวนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ได้

3) เทคนิคและวิธีการผลิต

เกษตรกรมีการนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักวิชาการในการจัดการสวน โดยเลือกปลูกทุเรียนในพื้นที่ที่มีลักษณะดินภูเขาไฟหรือดินสีแดง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่ผลิต มีการใช้ปุ๋ยตามหลักวิชาการและความต้องการของพืช รวมทั้งปรับปรุงวิธีการจัดการสวนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการผลิตตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เพื่อยกระดับคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิต

จากข้อมูลใน Mind Map พบว่า “คน” เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษประสบความสำเร็จ โดยสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญได้ 5 ประเด็น ได้แก่

1) ผู้นำและเกษตรกรต้นแบบ มีผู้นำและเกษตรกรต้นแบบที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการผลิตทุเรียน สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่เกษตรกรรายอื่น สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง ตลอดจนสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเกิดความสนใจและนำแนวทางที่ประสบความสำเร็จไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง

2) ความรู้และประสบการณ์ เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนมากกว่า 10 ปี ทำให้มีความเข้าใจธรรมชาติของทุเรียน ลักษณะของดิน สภาพแวดล้อม และปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิต สามารถนำประสบการณ์ดังกล่าวมาประกอบการตัดสินใจและปรับวิธีการจัดการสวนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

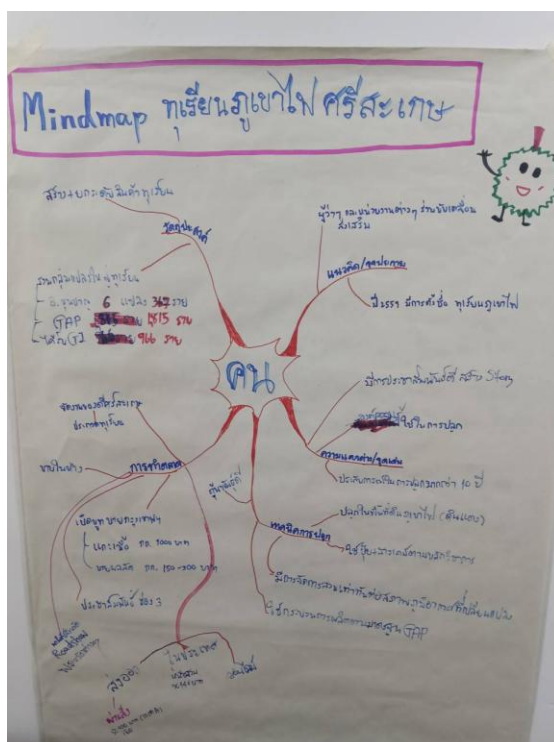
3) ความเอาใจใส่ในการผลิต เกษตรกรให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสวนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ตั้งแต่การดูแลต้น การจัดการน้ำและธาตุอาหาร การส่งเสริมการออกดอก การจัดการผล การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ไปจนถึงการพิจารณาระยะเก็บเกี่ยว ซึ่งความเอาใจใส่ในทุกขั้นตอนมีผลโดยตรงต่อคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต

4) การเรียนรู้และการประยุกต์ใช้หลักวิชาการ เกษตรกรไม่ได้พึ่งพาเฉพาะภูมิปัญญาและประสบการณ์เดิม แต่มีการเรียนรู้และนำหลักวิชาการ เทคโนโลยี และแนวทางการผลิตที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้

ในการจัดการสวน รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

5) การรวมกลุ่มและเครือข่าย การรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่น กลุ่มแปลงใหญ่ และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP/GI มีส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การกำหนดแนวทางและมาตรฐานการผลิตร่วมกัน รวมทั้งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรและยกระดับคุณภาพผลผลิตของพื้นที่

สรุปมิติด้านคน พบว่า ความสำเร็จของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านพื้นที่หรือเทคนิคการผลิตเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการมี ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เกษตรกรที่มีความรู้และประสบการณ์ มีความเอาใจใส่ในการผลิต พร้อมเรียนรู้และประยุกต์ใช้หลักวิชาการ ตลอดจนมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ องค์กรประกอบเหล่านี้ช่วยให้เกิดการพัฒนาการผลิตอย่างต่อเนื่อง สามารถรักษาคุณภาพและอัตลักษณ์ของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่

ภาพที่ 5 แสดง Mind map ข้อมูลมิติด้านคน

1.2.2 ข้อมูลมิติด้านพื้นที่

พื้นที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการผลิตและการสร้างอัตลักษณ์ของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะดิน และแหล่งน้ำ มีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโต คุณภาพ และลักษณะเฉพาะของผลผลิต อีกทั้งขอบเขตพื้นที่ผลิตยังมีความสำคัญต่อการยืนยัน

แหล่งกำเนิดของสินค้าเกษตรอัตลักษณ์และการบริหารจัดการตามระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) พื้นที่ปลูกและขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีประมาณ 21,419 ไร่ มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนประมาณ 2,952 ราย และมีเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ประมาณ 1,515 ราย โดยเริ่มมีการปลูกทุเรียนในพื้นที่มาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2532 และมีการขยายพื้นที่ปลูกอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แหล่งผลิตครอบคลุมพื้นที่สำคัญ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอยะหา อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ผลิตที่ชัดเจนมีความสำคัญต่อการรักษาอัตลักษณ์ของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ โดยเฉพาะการควบคุมแหล่งที่มาของผลผลิต การจัดทำข้อมูลเกษตรกรและพื้นที่ปลูก การตรวจสอบย้อนกลับ และการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค

2) สภาพพื้นที่และภูมิอากาศ

พื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและการผลิตทุเรียน โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 31–33 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 42 องศาเซลเซียส และต่ำสุดประมาณ 10 องศาเซลเซียส สภาพภูมิอากาศดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโต การออกดอก การติดผล และคุณภาพของผลผลิต อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อการผลิตในบางช่วง โดยเฉพาะอุณหภูมิที่สูงและสภาพอากาศที่แปรปรวน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องปรับวิธีการบริหารจัดการสวนให้เหมาะสม เพื่อป้องกันและลดผลกระทบต่อผลผลิต

3) ลักษณะดิน

พื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีลักษณะดินที่เหมาะสมต่อการผลิตทุเรียน โดยพบ ชุดดิน ปากช่องและดินสีแดง ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพและความอุดมสมบูรณ์ที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของทุเรียน และมีธาตุอาหารที่เหมาะสมต่อการผลิต ลักษณะดินดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สัมพันธ์กับจุดเด่นของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และเป็นหนึ่งในปัจจัยด้านพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้สื่อสารเพื่อสร้างความแตกต่างและอัตลักษณ์ของสินค้าได้

4) แหล่งน้ำและปริมาณน้ำฝน

พื้นที่ผลิตมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,500 มิลลิเมตรต่อปี ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตของทุเรียน อย่างไรก็ตาม ทุเรียนเป็นพืชที่ต้องการการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงออกดอก ติดผล และพัฒนาผล เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและจัดการน้ำให้สอดคล้องกับระยะการเจริญเติบโตของพืช

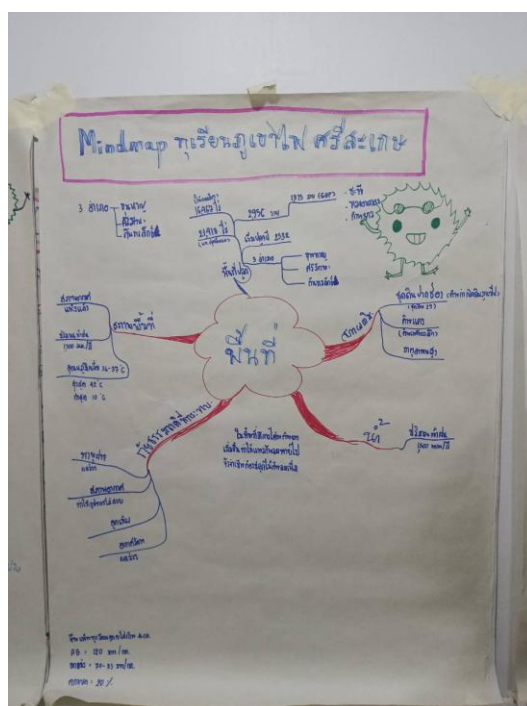
5) ภัยธรรมชาติและผลกระทบต่อการผลิต

แม้ว่าพื้นที่ผลิตจะมีสภาพเหมาะสมต่อการปลูกทุเรียน แต่ยังคงได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติและความแปรปรวนของสภาพอากาศเป็นระยะ โดยเฉพาะ พายุฝนและลมแรง ซึ่งอาจทำให้ผลทุเรียนร่วงและเกิดความเสียหายต่อต้นและผลผลิต ขณะที่สภาพอากาศที่แปรปรวนอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและคุณภาพของผล ส่วนอุณหภูมิที่สูงและสภาพอากาศร้อนจัดอาจทำให้เกิดปัญหาผลร่วงและส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิต

ดังนั้น เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนบริหารจัดการสวนและปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การจัดการระบบน้ำ การปรับปรุงสภาพดิน การใช้วัสดุคลุมดิน การจัดการทรงพุ่ม และ

การป้องกันความเสียหายจากลมและสภาพอากาศ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สรุปมิติด้านพื้นที่ พบว่า พื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีองค์ประกอบที่เอื้อต่อการผลิตทั้งด้านสภาพภูมิประเทศ ลักษณะดิน สภาพภูมิอากาศ และปริมาณน้ำฝน ประกอบกับมีขอบเขตแหล่งผลิตที่ชัดเจน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความน่าเชื่อถือของสินค้า อย่างไรก็ตาม ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่เกษตรกรจำเป็นต้องบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาคุณภาพและเสถียรภาพของผลผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

ภาพที่ 6 แสดง Mind map ข้อมูลมิติด้านพื้นที่

1.2.3 ข้อมูลมิติด้านสินค้า

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีจุดเด่นด้านคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า แหล่งผลิต และมาตรฐานการรับรอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า ขณะเดียวกันยังมีข้อจำกัดและความเสี่ยงด้านการผลิตและการตลาดที่จำเป็นต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง สามารถสรุปได้ดังนี้

1) จุดเด่นของสินค้า

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีจุดเด่นที่เชื่อมโยงกับสภาพพื้นที่และแหล่งผลิต โดยมีการปลูกในพื้นที่ที่มีลักษณะดินสีแดงและมีแหล่งแร่ธาตุที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของทุเรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่น่ามาใช้ในการสร้างเรื่องราวและอัตลักษณ์ของสินค้า นอกจากนี้ ผลผลิตมีการเข้าสู่ระบบมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) และ มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่น

ด้านแหล่งที่มา คุณภาพ และความปลอดภัยของผลผลิต ด้านคุณลักษณะของผลผลิต ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ มีลักษณะเด่นด้านรสชาติ โดยมีรสหวาน เนื้อสัมผัสละมุน กลิ่นไม่ฉุนมาก เนื้อค่อนข้างแห้ง และมีเส้นใยน้อย ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถนำมาใช้เป็นจุดขายและสร้างความแตกต่างจากทุเรียนในแหล่งผลิตอื่น

2) จุดอ่อนและข้อจำกัดของสินค้า

ข้อจำกัดสำคัญของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ คือ มีปริมาณผลผลิตค่อนข้างจำกัดเมื่อเทียบกับผลผลิตทุเรียนทั่วประเทศ โดยมีสัดส่วนประมาณ ร้อยละ 1 ส่งผลให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดในปริมาณมากได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายในการรักษาระดับคุณภาพของผลผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานและอัตลักษณ์ที่กำหนด อีกประเด็นสำคัญ คือ การควบคุมระยะความแก่-อ่อนของผลก่อนการเก็บเกี่ยว เนื่องจากมีผลโดยตรงต่อคุณภาพ รสชาติ และความเชื่อมั่นของผู้บริโภค รวมทั้งผลผลิตส่วนใหญ่ออกสู่ตลาดในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะช่วงเดือนมิถุนายน ทำให้เกิดปริมาณผลผลิตกระจุกตัวและอาจส่งผลกระทบต่อราคาและความสามารถในการบริหารจัดการตลาด

3) โอกาสในการพัฒนาสินค้า

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีโอกาสในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าจากการสร้างอัตลักษณ์และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มมีการสร้างชื่อและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ “ทุเรียนภูเขาไฟ” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ทำให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้และจดจำสินค้าเพิ่มขึ้น การจัดกิจกรรมและงานส่งเสริมการตลาด เช่น “เทศกาลทุเรียนภูเขาไฟ” เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างการรับรู้ เชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภค และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสามารถพัฒนาร่วมกับการนำเสนอวิถีชีวิตและกระบวนการผลิตของเกษตรกรเพื่อสร้างประสบการณ์และเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า

นอกจากนี้ ยังมีโอกาสในการขยายตลาดไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะตลาดจีน ซึ่งมีแนวโน้มความต้องการสินค้าเกษตรคุณภาพ และมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่เอื้อต่อการขนส่งสินค้า เช่น การเชื่อมโยงระบบรถไฟความเร็วสูงไปยังประเทศจีน รวมทั้งสามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตผ่านการแปรรูป เช่น ไอศกรีมทุเรียน ทุเรียนทอด และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

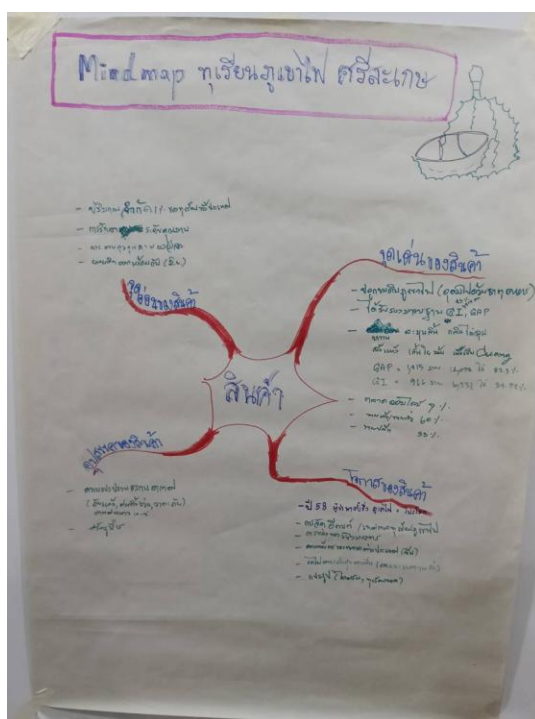
ในด้านช่องทางการจำหน่าย พบว่ามีการกระจายผลผลิตผ่านช่องทางที่หลากหลาย ได้แก่ ตลาดออนไลน์ประมาณร้อยละ 7 พ่อค้า/ล้งประมาณร้อยละ 60 และตลาดช่องทางอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 33 สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาช่องทางการตลาดโดยเฉพาะตลาดออนไลน์และตลาดตรงถึงผู้บริโภค เพื่อเพิ่มทางเลือกในการจำหน่ายและลดการพึ่งพาช่องทางใดช่องทางหนึ่งมากเกินไป

4) ความเสี่ยงของสินค้า

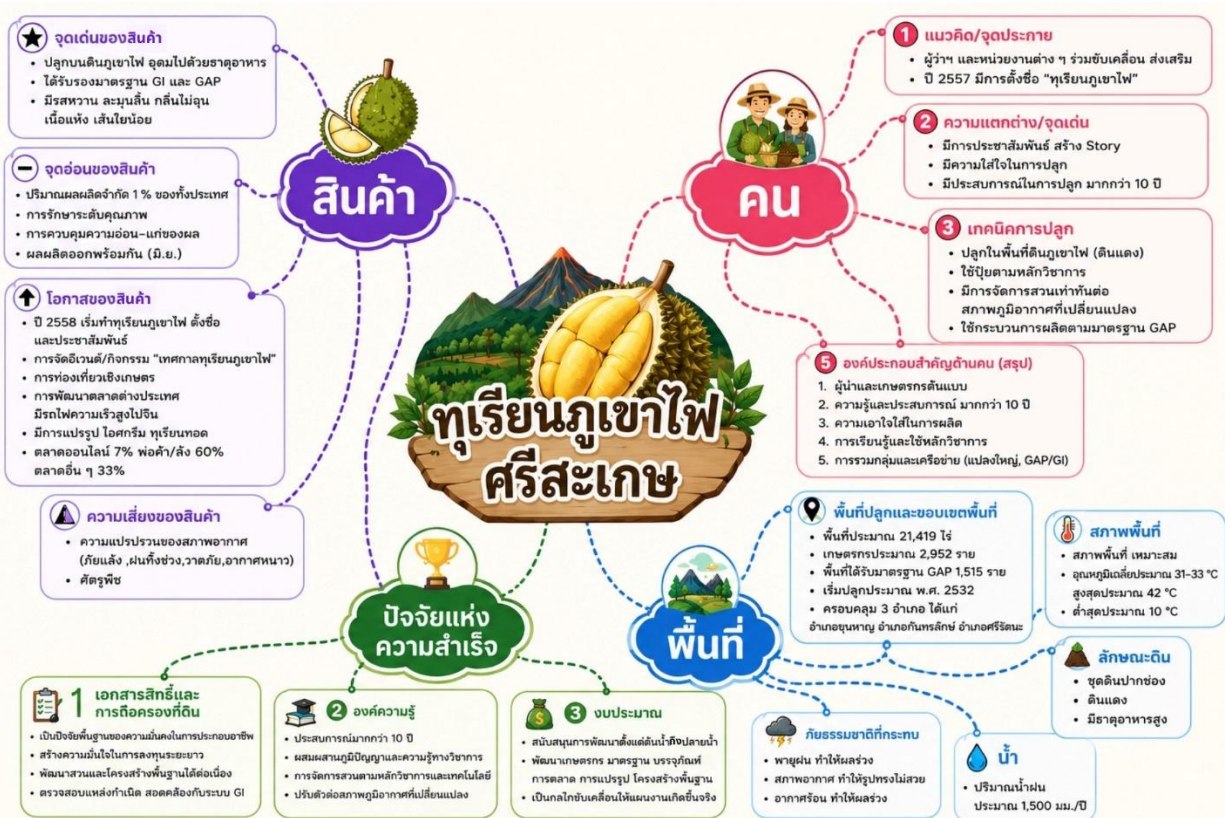
ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพผลผลิต ได้แก่ ภาวะภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง วาตภัย และสภาพอากาศหนาวเย็นผิดปกติ ปัจจัยดังกล่าวสามารถกระทบต่อการเจริญเติบโต การออกดอก การติดผล และการพัฒนาคุณภาพของผลผลิต รวมถึงอาจทำให้ผลผลิตเสียหายหรือมีปริมาณลดลง

นอกจากนี้ ศัตรูพืช เป็นอีกปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อคุณภาพและปริมาณผลผลิต เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีระบบเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประยุกต์ใช้การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) และใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อควบคุมความเสียหายและรักษามาตรฐานของผลผลิต

สรุปมิติด้านสินค้า พบว่า ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีศักยภาพในการเป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่มีมูลค่าสูง เนื่องจากมีจุดเด่นทั้งด้านแหล่งผลิต คุณลักษณะของผลผลิต และมาตรฐาน GI และ GAP ประกอบกับมีโอกาสในการขยายตลาด การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การแปรรูป และการตลาดออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การรักษาคุณภาพ การควบคุมระยะความแก่-อ่อนของผล การบริหารจัดการผลผลิตที่ออกสู่ตลาดพร้อมกัน และการรับมือกับความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศและศัตรูพืช เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและความสามารถในการแข่งขันของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษในระยะยาว

ภาพที่ 7 แสดง Mind map ข้อมูลมิติด้านสินค้า

ภาพที่ 8 สรุป Mind Map ข้อมูลทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสินค้าอัตลักษณ์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมิติสินค้าอัตลักษณ์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weak)
1) สภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมต่อการผลิตทุเรียน มีลักษณะพื้นที่/ดินที่เป็นเอกลักษณ์ ดินภูเขาไฟ/ดินแดง มีความเหมาะสมต่อการปลูก 2) ทุเรียนมีรสหวานกำลังพอดี ละมุนลิ้น กลิ่นไม่ฉุน เนื้อสัมผัสแห้ง เส้นใยน้อย เนียน กรอบนอกนุ่มใน 3) มีเกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตทุเรียน มากกว่า 30 ปี 4) การควบคุมและรับรองมาตรฐาน มีการควบคุมคุณภาพสินค้า เกษตรกรได้รับมาตรฐาน GAP ประมาณ 83% มีการรับรอง/ขึ้นทะเบียน GI ประมาณ 39.79% 5) มีเครือข่ายความร่วมมือการผลิต และการตลาด 6) เกษตรกรผู้นำมีความรู้ มีนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลผลิตสามารถนำไปต่อยอดด้านการวางแผนและบริหารจัดการสินค้าได้	1) มีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตน้อย เช่นการจัดการโรคแมลง การจัดการสวน 2) การกำหนด/บริหารจัดการราคายังเป็นข้อจำกัด มีประเด็นเกี่ยวกับ ราคาและตลาดของทุเรียนภูเขาไฟ การสร้างมูลค่าหรือรักษาระดับราคาของสินค้า ยังมีข้อจำกัดบางประการ 3) การแปรรูปยังมีสัดส่วนไม่มาก ประมาณ 20% สินค้าแปรรูป/ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ เช่น ทุเรียนกวน ขาดองค์ความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ 4) ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ 5) เกษตรกรไม่ถนัดเกี่ยวกับการตลาด 6) ไม่มีแรงงานในการดูแลสวน 7) ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ 8) ขาดองค์ความรู้ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต และการยืดอายุการสุกของทุเรียน
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
1) ชุดดินปากช่อง (ดินภูเขาไฟ) 2) ห้างสรรพสินค้าให้นำผลผลิตไปจำหน่ายได้ 3) มีหน่วยงานต่างๆให้การสนับสนุน 4) มีชื่อเสียง เป็นที่ต้องการของตลาดในประเทศจีน 5) มีหน่วยงานภาครัฐมาสนับสนุนองค์ความรู้ในการอบรมมาตรฐาน GAP และ GI 6) การขนส่งสะดวก ทั้งทางรถยนต์และรถไฟ 7) มีการจำหน่ายทางออนไลน์ 8) มีสถาบันการศึกษามาดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ 9) มีการแปรรูปผลผลิตที่ตกเกรด เพื่อเพิ่มมูลค่า	1) ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ที่อาจส่งผลกระทบต่อผลผลิต เช่น เกิดโรคพืช และแมลงศัตรูพืช 2) ปริมาณน้ำฝนมากเกินไปส่งผลให้ทุเรียนรสชาติไม่ดี 3) อากาศหนาวอุณหภูมิต่ำกว่า 10 - 12 องศาเซลเซียส ส่งผลให้ดอกร่วง 4) พายุฝนทำให้ต้นทุเรียน หักโค่นล้ม ผลร่วง 5) อากาศแห้งแล้ง ทำให้ผลเล็ก และร่วง

2.2 การวิเคราะห์ผลความสำเร็จในการดำเนินโครงการด้วยเครื่องมือ Result Chain

เกษตรกรแปลงใหญ่ผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟ ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ Result Chain โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นเพื่อเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. input (สิ่งที่ได้รับ)	2. process (กระบวนการ)	3. output (ผลผลิต)	4. outcomes (ผลลัพธ์)	5. final outcomes (ผลสัมฤทธิ์)
1.งบประมาณ - กรมส่งเสริมการเกษตร 2. องค์ความรู้ - การผลิตทุเรียนคุณภาพ - การเก็บเกี่ยวทุเรียนระยะสุกแก่ 3. เครือข่ายความร่วมมือ - หอการค้า - กสก./กวก./พณ./อบต./ - สถาบันการศึกษา - ภาคเอกชน 4. ประชาสัมพันธ์ 5. เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดิน	1. จัดอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจำนวน 30 ราย เรื่อง การผลิตทุเรียนคุณภาพ	เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจำนวน 30 ราย มีความรู้ด้าน GI การผลิตทุเรียนคุณภาพ	1. เกษตรกรได้ GI จำนวน 30 ราย 2. เกษตรกรสามารถนำเอาความรู้ไปปรับใช้	1. เกิดการสร้างเกษตรกรต้นแบบ GI จำนวน 30 ราย ในการขยายผลต่อไป 2. สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้า GI 3. เกษตรกรมีช่องทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้รายได้เพิ่มขึ้น
	2. การจัดทำแปลงเรียนรู้ไม้ผลอัตลักษณ์ที่ได้มาตรฐานด้านการจัดการระบบน้ำ	มีแปลงเรียนรู้ไม้ผลอัตลักษณ์ที่ได้มาตรฐานจำนวน 1 จุด	แปลงเรียนรู้ไม้ผลอัตลักษณ์ที่ได้มาตรฐานด้านการจัดการระบบน้ำจำนวน 1 จุด สามารถเป็นต้นแบบขยายผลสู่แปลงอื่นๆได้	1. ทุเรียนมีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากจัดการแปลงที่ดี 2. เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้
	3. การพัฒนาสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์สู่กระบวนการรับรองสินค้า GI และตรวจสอบย้อนกลับได้	สินค้าไม้ผลอัตลักษณ์สู่กระบวนการรับรองสินค้า GI และตรวจสอบย้อนกลับได้ จำนวน 1 สินค้า	สินค้าสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกรในการตรวจสอบย้อนกลับของผู้บริโภคได้	เกิดระบบรับรองคุณภาพโดยการใช้ QR Code เป็นกุศโลบายในการควบคุมคุณภาพสินค้าและสร้างความเชื่อมั่นสร้างการซื้อซ้ำให้แก่ผู้บริโภค
	4. ประชาสัมพันธ์	เจ้าหน้าที่/เกษตรกรมีการประชาสัมพันธ์สินค้าอัตลักษณ์ผ่านสื่อหลายช่องทาง	1. สินค้าทุเรียนภูเขาไฟ GI เป็นที่รู้จักมากขึ้น 2. Order การสั่งสินค้าเพิ่มมากขึ้นจากหลายช่องทาง ทำให้เกษตรกร GI มีรายได้เพิ่มขึ้น	1. สินค้าทุเรียนภูเขาไฟ GI มีมูลค่าเพิ่มขึ้น 2. เกิดการเปลี่ยนวิถีตลาดเกษตรกรเพิ่มช่องทางออนไลน์ และขายส่งโมเดิร์นเทรดมากขึ้น ส่งผลให้รายได้เพิ่มขึ้น

2.3 การคัดเลือกปัจจัยแห่งความสำเร็จ จำนวน 3 ปัจจัย จากผลการวิเคราะห์ Result Chain

จากการวิเคราะห์ Result Chain โครงการฯ เกษตรกรได้ร่วมกันพิจารณาว่า ปัจจัยใดสำคัญที่สุด โดยพิจารณา คัดเลือกจาก สิ่งที่ได้รับ (Input) และ กระบวนการ (Process) ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟ ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้จัดลำดับความสำคัญดังนี้

1. เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดิน สำคัญเป็นอันดับที่ 1

เกษตรกรเห็นว่า เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการตัดสินใจลงทุนของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ โดยทุเรียนเป็นไม้ผลยืนต้นที่ต้องใช้ระยะเวลาหลายปีกว่าจะเริ่มให้ผลผลิต และต้องอาศัย การลงทุนและการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปรับปรุงพื้นที่ การจัดหาต้นพันธุ์ การพัฒนาระบบน้ำ การปรับปรุงดิน การจัดหาปัจจัยการผลิต และการบริหารจัดการสวนตลอดช่วงอายุของต้นทุเรียน การมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย ช่วยสร้างความมั่นคงและความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกรในการลงทุนและพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว เนื่องจากเกษตรกรสามารถวางแผน การผลิตและลงทุนปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานภายในสวนได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดทำหรือพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบให้น้ำแบบประหยัด การปรับปรุงบำรุงดิน การก่อสร้างถนนภายในสวน ตลอดจนการพัฒนาระบบการผลิต ให้เข้าสู่มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับความไม่แน่นอนในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ นอกจากนี้ สำหรับทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าและแหล่งผลิตมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเป็นสินค้าเกษตรที่มีการรับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ การผลิตไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ความถูกต้องและชัดเจนของข้อมูลพื้นที่ผลิตจึงมีความสำคัญต่อการยืนยัน แหล่งที่มาของผลผลิต การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบย้อนกลับ และการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

2. องค์ความรู้ สำคัญเป็นอันดับที่ 2

เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเห็นว่า องค์ความรู้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่มีความสำคัญรองลงมา และเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตทุเรียนให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ของสินค้า เนื่องจากทุเรียนเป็นไม้ผลที่มีความละเอียดอ่อน ต้องอาศัยทักษะ ประสบการณ์ และการจัดการ ที่เหมาะสมในทุกระยะของการผลิต ตั้งแต่การเลือกพื้นที่และพันธุ์ การเตรียมพื้นที่และการปลูก การจัดการดินและ น้ำ การใช้ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่งและควบคุมทรงพุ่ม การจัดการดอกและผล การป้องกันและกำจัดโรคและแมลง ศัตรูพืช ตลอดจนการพิจารณาความแก่ของผล การกำหนดระยะเก็บเกี่ยว และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว องค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ประกอบด้วยทั้ง องค์ความรู้จากภูมิปัญญาและ ประสบการณ์ของเกษตรกร (Tacit Knowledge) ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการทำสวน การสังเกตและ เรียนรู้จากสภาพพื้นที่จริง การทดลองปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร กับองค์ความรู้ทางวิชาการ (Explicit/Scientific Knowledge) ที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และเครือข่ายด้านการเกษตร การผสมผสานองค์ความรู้ทั้งสองรูปแบบช่วยให้เกษตรกรสามารถ นำความรู้ทางวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อมของตนเอง ขณะเดียวกัน ยังสามารถนำประสบการณ์และภูมิปัญญาที่มีอยู่มาปรับปรุงให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและแนวทางการผลิต สมัยใหม่ ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแปลงและปรับวิธีการจัดการสวนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ องค์ความรู้ยังครอบคลุมถึงการผลิตตามมาตรฐาน การใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและปลอดภัย

การจัดทำข้อมูลและบันทึกการผลิต การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบย้อนกลับ ตลอดจนความรู้ด้านการตลาด การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน และการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยยกระดับความสามารถของเกษตรกรตลอดห่วงโซ่การผลิต

ดังนั้น องค์ความรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจและบริหารจัดการสวนทุเรียนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และทันต่อสถานการณ์ ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต ลดความเสี่ยงและต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าผลผลิต และสนับสนุนการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้สามารถรักษาอัตลักษณ์และสร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพได้ในระยะยาว

3. งบประมาณ สำคัญเป็นลำดับที่ 3

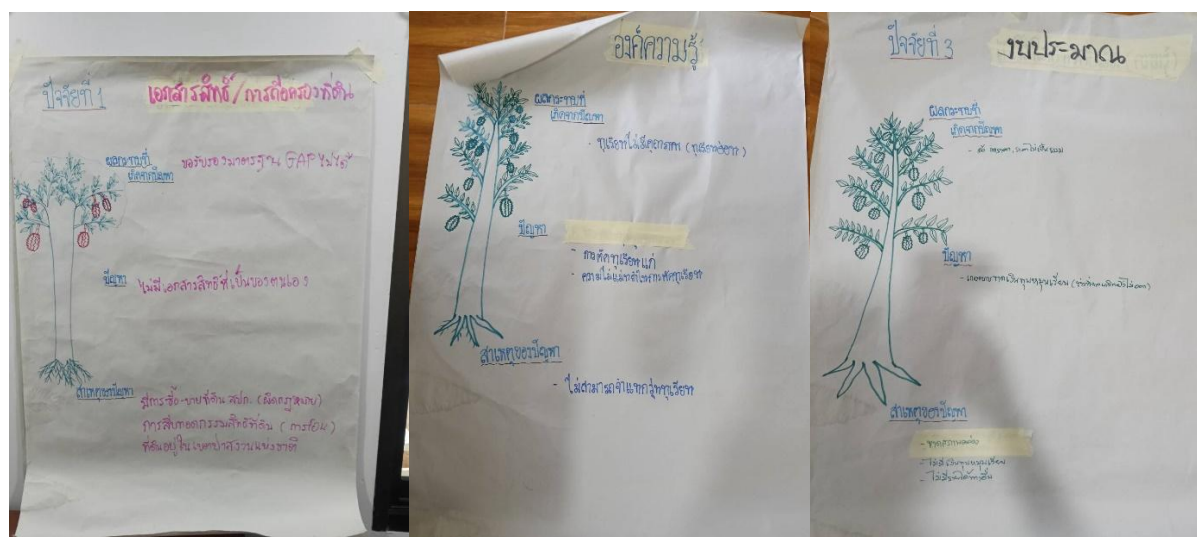
เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเห็นว่า งบประมาณเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 3 และเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยให้แผนงาน องค์ความรู้ และแนวทางการพัฒนาสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ เนื่องจากการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้เป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์มิได้จำกัดอยู่เฉพาะกระบวนการผลิตในระดับสวน แต่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกมิติและตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การพัฒนาเกษตรกร การยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์และการตลาด การแปรรูปและเพิ่มมูลค่า การจัดทำแปลงเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตและบริหารจัดการ งบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดขึ้นจริง โดยสามารถนำมาใช้ในการจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ สนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็น จัดทำแปลงเรียนรู้และแปลงสาธิต พัฒนาระบบน้ำและเทคโนโลยีการผลิต ส่งเสริมการเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมด้านการประชาสัมพันธ์ การตลาด การสร้างแบรนด์ และการเพิ่มมูลค่าผลผลิต นอกจากนี้ การจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกร จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกัน และสนับสนุนการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษได้อย่างต่อเนื่อง โดยควรให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งมุ่งเน้นการลงทุนที่สามารถสร้างผลลัพธ์และพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้น งบประมาณจึงเป็นเสมือน “กลไกขับเคลื่อน (Enabling Mechanism)” ที่เชื่อมโยงทรัพยากร องค์ความรู้ และการดำเนินงานของหน่วยงานและภาคีเครือข่ายให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ครอบคลุมตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพ สร้างมูลค่าเพิ่ม และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษอย่างยั่งยืน

2.4 การวิเคราะห์ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครื่องมือ Problem tree

สรุปได้ว่า ทั้ง 3 ปัจจัยนี้ เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ซึ่งเป็นสินค้า GI ที่ทำให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายได้ราคาดี และส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับทั้งในตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ จากนั้นวิเคราะห์ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยเครื่องมือ Problem tree (ต้นไม้ปัญหา) ผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ปัจจัยที่ 1 เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดิน		
ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบที่เกิดจากปัญหา
ไม่มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง	1. มีการซื้อขายที่ดิน สปก. (ผิดกฎหมาย) 2. การสืบทอดกรรมสิทธิ์ที่ดิน (การโอน) 3. ที่ดินอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติ	ขอรับรองมาตรฐาน GAP ไม่ได้
ปัจจัยที่ 2 องค์ความรู้		
ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบที่เกิดจากปัญหา
1. การตัดทุเรียนแก่ 2. ความไม่แม่นยำในการตัดทุเรียน	1. ไม่สามารถจำแนกรุ่นทุเรียนได้	ทุเรียนไม่มีคุณภาพ (ทุเรียนอ่อน)
ปัจจัยที่ 3 งบประมาณ		
ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบที่เกิดจากปัญหา
เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน (ช่วงที่ผลผลิตยังไม่ออก)	1. ขาดสภาพคล่อง 2. ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน 3. ไม่มีรายได้ทางอื่น	ล้งกดราคา ราคาผลผลิตไม่เป็นธรรม

ภาพที่ 9 แสดงข้อมูลโดยใช้เครื่องมือต้นไม้ปัญหา (Problem Tree)

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผลข้อมูล

จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า “ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์” กรณีศึกษา : “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” ตำบลพราน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จซึ่งสะท้อนจากกลุ่มเกษตรกรได้ดังนี้

ปัจจัยที่ 1 เครือข่ายความร่วมมือ

เครือข่ายความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้เกิดความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และเป็นระบบ เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ได้แก่ เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน สถาบันเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ล้ง และผู้รับซื้อผลผลิต

เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิต การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลผลิต การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้เกี่ยวกับทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตลอดจนการเชื่อมโยงตลาดและการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตและการตลาด ในระดับกลุ่ม การรวมตัวของเกษตรกรมีส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและปรับปรุงวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ต้นทุนการผลิต และความต้องการของตลาด นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกรยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและยกระดับการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) การบริหารจัดการคุณภาพผลผลิต การควบคุมคุณภาพก่อนการเก็บเกี่ยว การตรวจสอบย้อนกลับ และการเชื่อมโยงผลผลิตจากแหล่งผลิตสู่ตลาด

ดังนั้น เครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงเกษตรกร องค์กรความรู้ ทรัพยากร และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน ส่งผลให้การพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ เกิดความต่อเนื่อง สามารถรักษาคุณภาพและอัตลักษณ์ของสินค้า ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรและเครือข่ายในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่ 2 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการรับรู้ สร้างความเชื่อมั่น และเพิ่มมูลค่าให้แก่ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เนื่องจากสินค้าเกษตรอัตลักษณ์จำเป็นต้องสร้างความแตกต่างจากสินค้าในแหล่งผลิตอื่น และทำให้ผู้บริโภคสามารถจดจำและเชื่อมโยงสินค้าเข้ากับแหล่งผลิตได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การประชาสัมพันธ์จึงไม่ได้จำกัดเฉพาะการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราว คุณค่า และจุดเด่นของสินค้าให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจแก่ผู้บริโภค ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมีจุดเด่นด้านแหล่งผลิต สภาพพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ และคุณลักษณะเฉพาะของผลผลิต ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารและสร้างความแตกต่างให้แก่สินค้า โดยการประชาสัมพันธ์ควรนำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตั้งแต่แหล่งผลิต กระบวนการผลิต คุณภาพและมาตรฐาน การดูแลรักษาคุณภาพผลผลิต ตลอดจนการรับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค การใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย ทั้งการจัดกิจกรรมในพื้นที่ การเข้าร่วมงานแสดงสินค้า การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อของหน่วยงาน

ภาครัฐ เว็บไซต์ สื่อออนไลน์ และสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยเพิ่มการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค และเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถนำเสนอสินค้าไปยังกลุ่มตลาดที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและส่งเสริมการตลาดสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ควรดำเนินการควบคู่กับการส่งเสริมด้านการตลาดและการสร้างแบรนด์ โดยนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง น่าสนใจ และมีความต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนการรับรู้ของผู้บริโภคให้เกิดความสนใจ ความเชื่อมั่น และนำไปสู่การตัดสินใจซื้อ ตลอดจนสร้างความต้องการบริโภคอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การประชาสัมพันธ์จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการรับรู้และคุณค่าให้แก่ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ช่วยสร้างความแตกต่าง สร้างความน่าเชื่อถือ และเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้แก่เกษตรกร ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและความเข้มแข็งของสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ในระยะยาว

ปัจจัยที่ 3 เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดิน

เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เนื่องจากทุเรียนเป็นไม้ผลยืนต้นที่ต้องใช้ระยะเวลาในการลงทุน ดูแลรักษา และให้ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีความมั่นคงในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน เพื่อให้สามารถวางแผนการผลิตและลงทุนพัฒนาสวนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีเอกสารสิทธิ์ หรือมีสิทธิในการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างถูกต้อง ช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่เกษตรกรในการลงทุนและปรับปรุงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การปลูกและดูแลรักษาต้นทุเรียน ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสวน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการสวนทุเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความชัดเจนด้านสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินยังเอื้อต่อการเข้าสู่ระบบส่งเสริมและรับรองมาตรฐานการผลิต การจัดทำข้อมูลแปลงและการตรวจสอบย้อนกลับ ตลอดจนการวางแผนพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งผลิต โดยเฉพาะทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ที่มีการเชื่อมโยงกับมาตรฐานและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ความชัดเจนของพื้นที่ผลิตจึงมีความสำคัญต่อการยืนยันแหล่งที่มาของผลผลิต การรักษาความน่าเชื่อถือของสินค้า และการป้องกันการนำผลผลิตจากแหล่งอื่นมาปะปนกับผลผลิตที่อยู่ภายใต้การรับรอง

ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดทำและปรับปรุงข้อมูลพื้นที่ผลิต ตลอดจนการบริหารจัดการพื้นที่ให้ถูกต้องและเป็นระบบ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงด้านการผลิต และสนับสนุนการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ปัจจัยที่ 4 งบประมาณ

งบประมาณเป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ทั้งในระดับเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และระดับพื้นที่ เนื่องจากการผลิตทุเรียนให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานจำเป็นต้องมีการลงทุนและมีค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการสวนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การจัดหาปัจจัยการผลิต การพัฒนาระบบน้ำ

การปรับปรุงบำรุงดิน การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การจัดการผลผลิต การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ในระดับพื้นที่ งบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรและยกระดับการผลิต เช่น การฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ การจัดทำแปลงเรียนรู้ การสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ทางการเกษตร การพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกร การส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่ม การพัฒนาระบบตลาดและการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสินค้า อย่างไรก็ตาม งบประมาณเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษได้ หากขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และการใช้จ่ายงบประมาณให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกร ดังนั้น การบูรณาการงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการวางแผนการใช้จ่ายให้ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่การผลิต จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การสนับสนุนเกิดประโยชน์สูงสุด การสนับสนุนงบประมาณควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในระยะยาว โดยให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านองค์ความรู้และทักษะการผลิต การพัฒนาระบบน้ำและเทคโนโลยีที่เหมาะสม การยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการผลผลิต การแปรรูป การพัฒนาตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่ม มากกว่าการสนับสนุนเฉพาะปัจจัยการผลิตในระยะสั้น

ดังนั้น งบประมาณที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และมุ่งตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร จะเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพ สามารถยกระดับคุณภาพและมูลค่าผลผลิต และสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่ 5 องค์ความรู้

องค์ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เนื่องจากทุเรียนเป็นไม้ผลที่มีความละเอียดอ่อนและต้องอาศัยความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการในแต่ละระยะของการผลิต เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านการผลิต การจัดการสวน การจัดการดินและน้ำ การใช้ปุ๋ย การจัดการดอกและผล การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว องค์ความรู้ด้านการผลิตควรครอบคลุมตั้งแต่การเลือกพื้นที่และพันธุ์ที่เหมาะสม การเตรียมพื้นที่และดิน การวางระบบน้ำ การจัดการธาตุอาหาร การตัดแต่งกิ่งและควบคุมทรงพุ่ม การจัดการดอกและควบคุมปริมาณผล การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช ตลอดจนการกำหนดระยะเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ มีลักษณะตรงตามอัตลักษณ์ และเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยด้านอาหาร โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) การใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกต้องและปลอดภัย การจัดทำบันทึกข้อมูลการผลิต การควบคุมคุณภาพผลผลิต และการตรวจสอบย้อนกลับ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นแก่

ผู้บริโภค และเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตลาดที่มีมาตรฐาน องค์ความรู้ควรครอบคลุมไปถึงด้านการตลาดและการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร ได้แก่ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การคัดคุณภาพและการจัดชั้นผลผลิต การบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ การตลาดออนไลน์ และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการหรือผู้รับซื้อ เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการผลผลิตได้ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด ทั้งนี้ การพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การจัดทำแปลงเรียนรู้ การสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร และการให้คำปรึกษาโดยเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการผลิตได้จริง

ดังนั้น องค์ความรู้จึงเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการสวนทุเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงในการผลิต ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลผลิต และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด อันจะนำไปสู่การพัฒนาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้มีคุณภาพ มีมูลค่า และรักษาอัตลักษณ์ของสินค้าได้อย่างยั่งยืน

สรุปผลการศึกษาวิจัย พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานไม้ผลอัตลักษณ์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมิได้เกิดขึ้นจากความโดดเด่นของสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่เกิดจากการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมี **ความมั่นคงด้านพื้นที่เป็นฐาน องค์ความรู้เป็นเครื่องมือ และงบประมาณเป็นกลไกขับเคลื่อน** เมื่อองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน จะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพการผลิตคุณภาพและมาตรฐานสินค้า การรักษาอัตลักษณ์ การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกร ดังนั้น **เอกสารสิทธิ์และการถือครองที่ดิน องค์ความรู้ และงบประมาณ** จึงเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน เพื่อรักษาและยกระดับ **“ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ”** ให้เป็นสินค้าไม้ผลอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า สามารถสร้างรายได้ ความมั่นคง และความภาคภูมิใจให้แก่เกษตรกรและประชาชนจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 10 ภาพคณะเจ้าหน้าที่และเกษตรกรผู้วิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ
ตำบลพราน อำเภอนาทม จังหวัดศรีสะเกษ

“ ส่งเสริมเกษตรกร สร้างมูลค่า
สินค้าเกษตรอัตลักษณ์ สู่ความยั่งยืน ”

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น
กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

